Ministerie van Economische Zaken

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Binnenhof 4
2513 AA 's-GRAVENHAGE

Directoraat-generaal Energie, Telecom & Mededinging
Directie Energie en Duurzaamheid

Bezoekadres
Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Factuuradres
Postbus 16180
2500 BD Den Haag

Overheidsidentificatienr
00000001003214369000

T 070 379 8911 (algemeen)
www.rijksoverheid.nl/ez

Ons kenmerk
DGETM-ED / 14065866

Uw kenmerk
2014Z05054/2014D11037
2014Z05808/2014D12813

Bijlage(n)
2

Datum 23 april 2014
Betreft reactie op analyse nut en noodzaak windenergie van de heer Lukkes

Geachte Voorzitter,

De vaste commissie voor Economische Zaken heeft mij bij brief van 27 maart 2014 met kenmerk 2014Z05054/2014D11037 gevraagd te reageren op de analyse van de heer Lukkes inzake nut en noodzaak van windenergie. In deze brief geef ik u, mede namens de Minister van Infrastructuur en Milieu, een reactie.
Daarnaast vindt u als bijlage bij deze brief een afschrift van mijn reactie op de brief van de Nederlandse Vereniging Omwonenden Windenergie (NLVOW) van 27 maart 2014, waar de vaste commissie voor Economische Zaken van uw Kamer mij bij brief van 14 april 2014 met kenmerk 2014Z05808/2014D12813 om heeft verzocht.

De heer Lukkes stelt in zijn analyse ondermeer dat windenergie niet zorgt voor minder CO_2-uitstoot vanwege het Europese systeem van emissiehandel, dat de opwarming van de aarde niet bedreigend is, dat de kosten van windenergie dermate hoog zijn dat het hier gaat om verspilling van gemeenschapsgeld en dat door de vele neveneffecten, zoals horizonvervuiling, milieuschade, geluidshinder etc. de duurzame samenleving wordt ontwricht.

Hernieuwbare energiedoelstelling en de rol van windenergie
In het realiseren van de doelstelling voor hernieuwbare energie is windenergie essentieel. Windenergie op land is één van de goedkoopste hernieuwbare energieopties en is nodig om de doelstelling tegen zo laag mogelijke kosten te bereiken. Windenergie op zee heeft veel potentie voor de toekomst, het Nederlandse bedrijfsleven heeft een sterke positie op deze wereldwijde groeimarkt. Windenergie op zee is nu echter nog te duur. Daarom zijn in het Energieakkoord afspraken gemaakt om 40% kostenreductie te realiseren.

Directoraat-generaal Energie, Telecom & Mededinging
Directie Energie en Duurzaamheid

Ons kenmerk
DGETM-ED / 14065866

Hieronder ga ik in op de hoofdpunten van de heer Lukkes. Daarbij merk ik op dat de heer Lukkes in zijn analyse gebruik maakt van een flink aantal argumenten en veronderstellingen die ook reeds in eerdere publicaties naar voren zijn gebracht en waarover ik uw Kamer eerder heb geïnformeerd.[1]

Klimaatverandering en ETS
De heer Lukkes stelt dat CO_2-uitstoot niet bedreigend is voor de aarde. Hij trekt in twijfel dat het klimaat door menselijk handelen dusdanig verandert dat er sprake is van een probleem. Ik deel die mening niet. Ik baseer mij daarbij op de recente rapporten van het IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change).

De heer Lukkes stelt dat windmolens in Nederland niet bijdragen aan een verlaging van de CO_2-uitstoot omdat het Europees Emissiehandelsysteem (ETS) daarvoor bepalend is. Broeikasgas emissies van elektriciteitscentrales vallen onder het ETS. De emissies die onder dit handelssysteem vallen, zijn begrensd tot een maximum, het emissieplafond. Het emissieplafond wordt jaarlijks naar beneden bijgesteld. Uiteindelijk wil de Europese Unie een CO_2-reductie van 80 – 95% in 2050 realiseren. Om deze reductie te realiseren is een fors aandeel hernieuwbare energie onvermijdelijk. Windenergie maakt daar een belangrijk onderdeel van uit.

Bijdrage aan een koolstofarme energievoorziening
Op diverse plaatsen in zijn rapport stelt de heer Lukkes dat er geen sprake is van enige besparing op fossiele brandstoffen door windenergie dan wel dat windenergie voor slechts 1,9% bijdraagt aan het koolstofarmer maken van de Nederlandse energievoorziening. Uit berekeningen van mijn departement is de bijdrage van windenergie aan de energievoorziening in 2023 aanmerkelijk meer (5,1%). Voor nadere toelichting verwijs ik u naar de bijlage.

Verder stelt de heer Lukkes dat het verschil tussen de bruto- en nettoproductie door windmolens 25% bedraagt. Hij noemt hiervoor een viertal argumenten, namelijk fabricage, netaansluiting, curtailment en rendementseffect door opvang van het flexibele aanbod.[2] Los van de naar mijn oordeel te hoge inschatting van deze effecten, past de heer Lukkes de eerste drie daarvan ten onrechte selectief toe op uitsluitend windenergie terwijl deze effecten ook gelden voor andere vormen van elektriciteitsopwekking. Het rendementseffect is aanmerkelijk lager dan hij inschat. Hierover heb ik de Kamer veelvuldig geïnformeerd (vergaderjaar 2010-11, aanhangsel, nr. 2815; vergaderjaar 2010-11, aanhangsel, nr. 3440; vergaderjaar 2012-13, aanhangsel nr. 474).

---

[1] vergaderjaar 2010-11, aanhangsel, nr. 2815; vergaderjaar2010-11, aanhangsel, nr. 3440; vergaderjaar 2012-13, aanhangsel nr. 474 Kamerstuk 30 196, nr. 219; vergaderjaar 2013-14, aanhangsel nr. 719

[2] Definitie curtailment: De noodzaak om de productie/aanbod van elektriciteit te verlagen i.v.m. het in balans brengen van vraag en aanbod. Dit speelt vooral in situaties bij lage vraag.
Definitie rendementseffect: verlies van efficiency bij de productie van elektriciteit in fossiele eenheden als gevolg van op- en afregelen van andere eenheden.

Directoraat-generaal Energie, Telecom & Mededinging
Directie Energie en Duurzaamheid

Ons kenmerk
DGETM-ED / 14065866

Kosten van windenergie
In zijn analyse gaat de heer Lukkes in op de kosten van extra windenergie door het Energieakkoord. Deze zouden €60 miljard zijn.
In mijn brief van 8 november 2013 (Kamerstuk 30 196, nr. 219) en in de beantwoording van Kamervragen van het lid Leegte van 10 december 2013 (Kamervragen (Aanhangsel) 2013-2014, 719) heb ik reeds aangegeven dat de berekening waarop deze inschatting is gebaseerd een aantal fouten bevat.

Het correcte bedrag is maximaal 18 miljard Euro verplichtingenbudget SDE+ voor windenergie op zee. Kortheidshalve verwijs ik naar genoemde stukken voor verdere toelichting.

Organisatie en nadelige effecten van windenergie
De heer Lukkes stelt verder dat ernstige problemen rond windenergie in de hand zijn gewerkt door de organisatie rondom windenergie. De heer Lukkes suggereert dat de bedrijfsbelangen van de partijen die actief zijn rondom de realisatie van windenergie een bepalende factor spelen bij de totstandkoming van mijn beleid. Die suggestie is onjuist. Ik wijs erop dat de belangrijkste afspraken rond windenergie onderschreven zijn in het Energieakoord. Dit is niet alleen onderschreven door bedrijven die werken aan windenergie, maar ook door natuur- en milieuorganisaties, afnemers, andere overheden etc..

Tot slot refereert de heer Lukkes aan nadelige effecten van windenergie, zoals bijvoorbeeld geluidshinder en milieuschade. Ik ben mij ervan bewust dat windenergie ook nadelige effecten heeft. Daarom worden in het RCR-proces de (milieu-) effecten op de omgeving zorgvuldig in kaart gebracht en betrokken bij besluitvorming. Daarnaast zijn wettelijke normen van kracht op het gebied van geluid, slagschaduw, veiligheid en natuur die de lokale omgeving beschermen. Het is niet te voorkomen dat de realisatie van grootschalige windparken leidt tot (milieu)-effecten op de leefomgeving. Dat heeft grootschalige windenergie gemeen met andere grootschalige ruimtelijke ingrepen.

Conclusie
Bovenstaande in ogenschouw nemend is voor mij nut en noodzaak van de inzet op duurzame energie voldoende aangetoond. Windenergie is een belangrijk onderdeel van mijn beleid voor verduurzaming van de energiehuishouding. Ik zie in het rapport van de heer Lukkes geen aanleiding om mijn beleid te wijzigen.

(w.g.) H.G.J. Kamp
Minister van Economische Zaken

Ministerie van Economische Zaken

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

NLVOW
T.a.v. de heer R.L. Rietveld
Greveling 8
9654 PT ANNERVEENSCHEKANAAL

Directoraat-generaal Energie, Telecom & Mededinging
Directie Energie en Duurzaamheid

Bezoekadres
Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Factuuradres
Postbus 16180
2500 BD Den Haag

Overheidsidentificatienr
00000001003214369000

T 070 379 8911 (algemeen)
www.rijksoverheid.nl/ez

Ons kenmerk
DGETM-ED / 14070345

Datum 23 april 2014
Betreft Beantwoording van uw brief van 27 maart 2014 over het betrekken van omwonenden bij besluitvorming windenergie op land

Geachte heer Rietveld,

Uw brief van 27 maart jl. over het betrekken van omwonenden heb ik in goede orde ontvangen. In uw brief doet u een beroep op de rijksoverheid om bij het proces tot het realiseren van de 6000 MW windenergie op land de bewoners beter te betrekken. Als antwoord op uw brief ga ik eerst in op de Structuurvisie Windenergie op land en de rijkscoördinatieregeling (RCR) en vervolgens op uw vragen.

Net zoals u vindt het Rijk het belangrijk dat niet alleen via de gemeenten, maar ook meer direct de omgeving inspraak heeft bij het besluitvormingsproces. Daarom is zowel in de Structuurvisie Windenergie op land als in het Energieakkoord aangegeven dat het van belang is om de omgeving te betrekken bij het besluitvormingsproces omtrent windenergie.

Structuurvisie Windenergie op land
Het kabinet heeft op 28 maart jl. de Structuurvisie Windenergie op land vastgesteld en aan beide Kamers aangeboden. In deze structuurvisie zijn gebieden aangewezen voor grootschalige windenergie. Hiermee is het ruimtelijk kader vastgesteld voor windparken die vallen onder de rijkscoördinatieregeling. In de structuurvisie zijn tevens de afspraken tussen Rijk-IPO opgenomen over het realiseren van 6000 MW windenergie op land in 2020. Hiermee wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan de Europese doelstelling van 14% duurzame energie in 2020.
In het Energieakkoord is het realiseren van deze 6000 MW vastgelegd en dit akkoord is door ruim 40 maatschappelijke organisaties ondertekend.

Rijkscoördinatieregeling
Sinds 1 maart 2009 is van rechtswege de RCR van toepassing op windenergie-projecten groter dan 100 MW. De RCR heeft als doel de besluitvorming te versnellen en de procedure te stroomlijnen en is ook van toepassing op projecten voor grootschalige windenergie. In de praktijk is namelijk gebleken dat nationale belangen zich niet altijd verenigen met lokale of regionale belangen. Hierdoor komen (wind)projecten niet of uiterst moeizaam van de grond. Bij windparken, zeker als het gaat om grootschalige windparken, is sprake van een grote impact op de omgeving.

Directoraat-generaal Energie, Telecom & Mededinging
Directie Energie en Duurzaamheid

Ons kenmerk
DGETM-ED / 14070345

Daarom worden in het RCR-proces de (milieu-)effecten op de omgeving zorgvuldig in kaart gebracht en betrokken bij de besluitvorming. Daarnaast zijn wettelijke normen van kracht op het gebied van geluid, slagschaduw, veiligheid en natuur die de lokale omgeving beschermen. Het is niet te voorkomen dat de realisatie van grootschalige windparken leidt tot (milieu-)effecten op de leefomgeving. Dat heeft grootschalige windenergie gemeen met andere grootschalige ruimtelijke ingrepen.

In de praktijk meldt een initiatiefnemer voor een windpark zich bij het ministerie van Economische Zaken. Daarna volgt de RCR-procedure en wordt een bestuurlijk overleg ingesteld, met daarin vertegenwoordigers van de verantwoordelijke bevoegde gezagen en de initiatiefnemers. Het gaat hierbij om de volgende partijen: de ministeries van Economische Zaken en Infrastructuur en Milieu (inpassingsplan), de provincie (Natuurbeschermingswet), de gemeente(n) (WABO-vergunningen) en de initiatiefnemers (plan en businesscase).

In dit bestuurlijk overleg wordt het besluitvormingsproces en de voorbereiding daarvan besproken en kunnen alle genoemde partijen hun belangen inbrengen. Als democratisch gekozen vertegenwoordiging brengen de gemeenten en provincies daarbij in het algemeen de lokale en regionale belangen in.
Naast het instellen van een bestuurlijk overleg worden in de RCR-procedure overeenkomstig de Wet ruimtelijk ordening alle wettelijke adviseurs geraadpleegd. Dit zijn onder andere alle (in)direct betrokken overheden, waterschappen en Rijkswaterstaat.

Het zorgvuldig doorlopen van een RCR-procedure houdt eveneens in dat de omgeving wordt betrokken in het proces. Hieraan wordt inhoud gegeven door terinzagelegging van de stukken en het houden van informatiebijeenkomsten (formeel en informeel). Tijdens deze bijeenkomsten wordt de omgeving in de gelegenheid gesteld kennis te nemen van de plannen, zorgen te uiten, mening te geven en vragen te stellen. Verder wordt het proces toegelicht en wordt de omgeving geïnformeerd over de wijze waarop zienswijzen kunnen worden ingediend en beroep kan worden aangetekend bij de Raad van State.
Het Rijk zal bij de uiteindelijke besluitvorming omtrent het inpassingsplan alle belangen afwegen.

<u>Uw vragen</u>
U vraagt in uw brief concreet om vertegenwoordiging van omwonenden in de regie- of stuurgroepen van rijkscoördinatieregelingen voor windparken. Vrijwel alle lopende RCR-projecten verkeren in de fase waarin wordt nagedacht over de wijze waarop de omgeving, naast de formele momenten, kan worden betrokken. Hierbij wordt gedacht aan omgevingsraden en/of themagroepen voor diverse vormen van participatie. De wijze waarop de omgeving het beste kan worden betrokken is maatwerk. Voor windpark Wieringermeer is onlangs een omgevingsraad ingesteld, waarvoor ook uw vereniging is uitgenodigd.
De belangen van de omgeving in brede zin kunnen via zo'n omgevingsraad of een daarmee te vergelijken themagroep worden ingebracht.

Directoraat-generaal Energie, Telecom & Mededinging
Directie Energie en Duurzaamheid

Ons kenmerk
DGETM-ED / 14070345

Een vertegenwoordiging van uw vereniging en/of andere belangengroeperingen in de stuur- en/of projectgroepen acht ik gezien de formele taken en verantwoordelijkheden van partijen in de stuurgroepen niet passend.
De stuur- en projectgroepen voor de RCR-projecten zijn namelijk ingesteld ten behoeve van een gestroomlijnde procesgang voor de ruimtelijke inpassing en vergunningverlening. Deze stuurgroepen hebben een formeel karakter en zijn bedoeld voor afstemming tussen de betrokken overheden en de initiatiefnemers. De stuurgroepvergaderingen worden voorbereid door projectgroepen, waarin de betrokken partijen (ambtelijk) zijn vertegenwoordigd.

Kennisplatform
Op dit moment is het Rijk in overleg met het RIVM over het oprichten van een Kennisplatform Windenergie. Het Rijk wil hierin samenwerken met de onderzoeksinstellingen en de maatschappelijke organisaties. RIVM en ECN bereiden een pilot voor. Deze zal op korte termijn van start gaan en zich specifiek richten op geluid. In deze pilot wordt uw vereniging uiteraard betrokken.

Energieakkoord en gedragscode NWEA
In het Energieakkoord zijn acties opgenomen met betrekking tot draagvlak en participatie. Eén van de acties is de gedragscode die de NWEA voor haar leden ontwikkelt om bij windenergieprojecten de omgeving actief te betrekken teneinde meer draagvlak proberen te verkrijgen. Ik juich het toe dat de NWEA als één van de ondertekenaars van het Energieakkoord deze stap heeft gezet. De NWEA wil deze code ontwikkelen in overleg met natuur- en milieuorganisaties en IPO/VNG. Als u met uw vereniging wilt worden berokken bij het ontwikkelen van deze gedragscode raad ik u aan daarover rechtstreeks contact op te nemen met NWEA.

De stand van zaken omtrent het Energieakkoord komt aan de orde in het kernteam Windenergie op land, waarin de ondertekenaars van het Energieakkoord participeren, dan wel afhankelijk van de agenda kunnen deelnemen. Indien er in het kernteam specifieke zaken worden behandeld waarbij het belang van omwonenden een rol speelt, zal uw vereniging worden uitgenodigd.

Een afschrift van deze brief is op haar verzoek aan de vaste commissie voor Economische Zaken van de Tweede Kamer gestuurd.

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp
Minister van Economische Zaken

Bijlage: berekening bijdrage windenergie aan energievoorziening

De heer Lukkes stelt dat windenergie voor “slechts” 1,9% bijdraagt aan het koolstofarmer maken van de Nederlandse energievoorziening. De berekening klopt echter niet. De berekende 32 miljard kWh windenergie vanaf 2023 is in grote lijnen juist, maar de aftrek van 25% die hij op basis van een viertal niet gekwantificeerde argumenten hanteert is onjuist. In de hoofdtekst van brief heb ik al aangegeven dat drie van de vier argumenten niet specifiek voor uitsluitend windenergie gelden. Ten aanzien van het vierde argument, t.w. het rendementseffect op de fossiele eenheden van het opvangen van het wisselend (maar wel goed voorspelbare) aanbod van windenergie, is in reactie op eerdere Kamervragen (zie hoofdtekst van de brief) becijferd dat dit om maximaal 3% gaat. Dit effect is bij het huidige aandeel wind overigens aanmerkelijk geringer.
Rekening houdend met bovenstaande 3% in plaats van de door de heer Lukkes gehanteerde 25% kom ik op een “nettoproductie” van 97% x 32 = 31 miljard kWh, ofwel ruim 111 PJ.
Deze hoeveelheid dient te worden gerelateerd aan het finale eindgebruik van energie. De meest recente inschatting van dit gebruik voor 2023 is 2180 PJ. Omdat de heer Lukkes het in zijn betoog vooral over de nut en noodzaak van windenergie in zijn algemeenheid heeft, acht ik het gerechtvaardigd om ook naar het totale effect van windenergie (bestaand en nieuw) te kijken. Ik concludeer dan dat de bijdrage van de totale beoogde hoeveelheid windenergie in 2023 aan de energievoorziening 111/2180 x 100 = 5,1 % is. Als ik echter net als de heer Lukkes alleen naar het nieuw te plaatsen vermogen kijk, dan gaat het in mijn berekening om een bijdrage van ca. 57 PJ op zee en 30 PJ op land, in totaal 87 PJ en dat levert een bijdrage van 87/2180 x 100 = 4%